

Konstitutionsutskottets betänkande 2020/21:KU33

Ett institut för mänskliga rättigheter

Sammanfattning

Utskottet ställer sig i huvudsak bakom regeringens förslag.

Regeringen föreslår i propositionen att en ny myndighet, Institutet för mänskliga rättigheter, inrättas. Regeringen föreslår en ny lag och lagändringar som ska reglera institutets verksamhet. Förslagen i den nya lagen, lagen om Institutet för mänskliga rättigheter, omfattar bestämmelser om institutets uppgifter, institutets ledning och hur den ska utses samt institutets organisation i övrigt.

Det föreslås ändringar i en bestämmelse i lagen om offentlig anställning som reglerar förutsättningarna för att skilja institutets chef från sin anställning. Det föreslås också ändringar i offentlighets- och sekretesslagen som behandlar i vilken omfattning sekretess ska gälla i institutets verksamhet.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 oktober 2021 när det gäller de bestämmelser som reglerar institutets styrelse och nomineringen av styrelseledamöter och i övrigt den 1 januari 2022. Lagändringarna i övrigt föreslås träda i kraft den 1 januari 2022.

Utskottet tillstyrker regeringens lagförslag förutom en bestämmelse om att institutet får föreslå för regeringen att Sveriges folkrättsliga åtaganden utvidgas inom området mänskliga rättigheter.

Utskottet anser att riksdagen bör bifalla propositionen delvis, bifalla ett motionsyrkande och avslå övriga motionsyrkanden.

I betänkandet finns fyra reservationer (S, M, SD, C, V, L, MP). I en av reservationerna (S, C, V, MP) föreslås att riksdagen ska anta regeringens förslag även i den del som innebär att Institutet för mänskliga rättigheter får föreslå att Sveriges folkrättsliga åtaganden utvidgas.

Behandlade förslag

Proposition 2020/21:143 Institutet för mänskliga rättigheter.

Sju yrkanden i följdmotioner.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Ärendet och dess beredning.....	5
Propositionens huvudsakliga innehåll	5
Utskottets överväganden.....	7
Ett institut för mänskliga rättigheter	7
Reservationer	20
1. Avslag på propositionen, punkt 1 (M)	20
2. Bestämmelse om att lämna förslag om folkrättsliga åtaganden, punkt 2 (S, C, V, MP).....	21
3. Institutet för mänskliga rättigheter, punkt 3 (SD, C, L)	21
4. Tydliggöra institutets oberoende roll, punkt 4 (SD, L)	23
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	24
Propositionen	24
Följdmotionerna	24
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	25
<i>Bilaga 3</i>	
Utskottets lagförslag	31
<i>Bilaga 4</i>	
Reservanternas lagförslag	32

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Avslag på propositionen

Riksdagen avslår motion
2020/21:3980 av Karin Enström m.fl. (M).

Reservation 1 (M)

2. Bestämmelse om att lämna förslag om folkrättsliga åtaganden

Riksdagen antar 2 § regeringens förslag till lag om Institutet för mänskliga rättigheter med den ändringen att paragrafen ska ha den lydelse som utskottet föreslår i bilaga 3.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:3981 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 1 och
bifaller delvis proposition 2020/21:143 punkt 1 i denna del.

Reservation 2 (S, C, V, MP)

3. Institutet för mänskliga rättigheter

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om Institutet för mänskliga rättigheter i de delar som inte omfattas av utskottets förslag ovan under förslagspunkt 2 med den ändringen att ordet ”artikel” ska införas i 1 § andra stycket före uttrycket ”33.2”,

2. lag om ändring i lagen (1994:260) om offentlig anställning,

3. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) med den ändringen att det ska införas ett kommatecken efter ordet ”rättshjälp” i 1 kap. 6 § femtonde strecksatsen.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2020/21:143 punkterna 1 i denna del, 2 och 3 samt avslår motion
2020/21:3981 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkandena 2–5.

Reservation 3 (SD, C, L)

4. Tydliggöra institutets oberoende roll

Riksdagen avslår motion
2020/21:3981 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 6.

Reservation 4 (SD, L)

Stockholm den 3 juni 2021

På konstitutionsutskottets vägnar

Karin Enström

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Karin Enström (M), Hans Ekström (S), Ida Karkiainen (S), Matheus Enholm (SD), Per-Arne Håkansson (S), Linda Modig (C), Ida Drougge (M), Fredrik Lindahl (SD), Laila Naraghi (S), Tuve Skånberg (KD), Tina Acketoft (L), Mikael Strandman (SD), Anna Sibinska (MP), Erik Ottoson (M), Erik Ezelius (S), Jessica Wetterling (V) och Lars Jilmstad (M).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I betänkandet behandlas regeringens proposition 2020/21:143 Institutet för mänskliga rättigheter. Regeringens förslag till riksdagsbeslut finns i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

I propositionen (s. 11) finns en redogörelse för ärendets beredning fram till regeringens beslut om proposition.

Av denna framgår bl.a. att regeringen i oktober 2016 beslutade skrivelsen Regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter (skr. 2016/17:29). I skrivelsen gjordes bedömningen att en institution för mänskliga rättigheter enligt Parisprinciperna bör inrättas i Sverige och att riksdagen bör vara huvudman för en sådan institution. Den 26 januari 2017 beslutade konstitutionsutskottet att ge en utredare i uppdrag att överväga och analysera om det skulle vara lämpligt att den nationella institutionen för mänskliga rättigheter blir en del av Riksdagens ombudsmän (JO) och på vilket sätt det skulle ordnas organisatoriskt. Den 13 juni 2017 överlämnade utredaren rapporten JO som IMR? – Utredning som led i konstitutionsutskottets beredning av frågan om en svensk institution för mänskliga rättigheter till konstitutionsutskottet (dnr 1214-2016/17). I november 2017 föreslog utskottet att riksdagen skulle ge regeringen till känna att regeringen skyndsamt på nytt ska låta utreda frågan om en institution för mänskliga rättigheter i Sverige (bet. 2017/18:KU6 punkt 2). Riksdagen fattade beslut i enlighet med utskottets förslag.

Två följdmotioner har väckts med anledning av propositionen. Förslagen i motionerna finns i bilaga 1.

Vid sammanträdet den 20 maj 2021 lämnade företrädare för regeringen (Arbetsmarknadsdepartementet) information i ärendet till utskottet.

Propositionens huvudsakliga innehåll

Regeringen föreslår att en ny myndighet, Institutet för mänskliga rättigheter, inrättas. I propositionen föreslås en ny lag och lagändringar som ska reglera institutets verksamhet. Förslagen i den nya lagen, lagen om Institutet för mänskliga rättigheter, omfattar i huvudsak bestämmelser om institutets uppgifter, institutets ledning och hur den ska utses samt institutets organisation i övrigt.

Det föreslås ändringar i en bestämmelse i lagen (1994:260) om offentlig anställning som reglerar förutsättningarna för att skilja institutets chef från sin anställning. Det föreslås också ändringar i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) som behandlar i vilken omfattning sekretess ska gälla i institutets verksamhet.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 oktober 2021 när det gäller de bestämmelser som reglerar institutets styrelse och nomineringen av styrelseledamöter och den 1 januari 2022 när det gäller övriga bestämmelser i lagen. Lagändringarna i övrigt föreslås träda i kraft den 1 januari 2022.

Utskottets överväganden

Ett institut för mänskliga rättigheter

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar i huvudsak regeringens förslag till lag om Institutet för mänskliga rättigheter och antar förslagen till ändring i lagen om offentlig anställning och offentlighets- och sekretesslagen, med några mindre ändringar av rättelsekaraktär. Förslagen innebär att en ny myndighet, Institutet för mänskliga rättigheter, inrättas som ska främja säkerställandet av de mänskliga rättigheterna i Sverige. Riksdagen bifaller ett motionsyrkande om att lagen om Institutet för mänskliga rättigheter inte ska innehålla en bestämmelse om att institutet får föreslå att Sveriges folkrättsliga åtaganden utvidgas inom området mänskliga rättigheter. Därmed bifalls inte propositionen i denna del. Övriga motionsyrkanden avslås.

Jämför reservation 1 (M), 2 (S, C, V, MP), 3 (SD, C, L) och 4 (SD, L).

Bakgrund

Syftet med en nationell institution för mänskliga rättigheter är att främja och försvara de mänskliga rättigheterna på nationell nivå. Vilka minimikrav som ska gälla för en institution för mänskliga rättigheter formulerades vid ett internationellt arbetsmöte med representanter för nationella institutioner för mänskliga rättigheter i samarbete med FN:s center för mänskliga rättigheter 1991 i Paris, de s.k. Parisprinciperna. Principerna finns bilagda en resolution från FN, National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights (A/RES/48/134), som antogs av FN:s generalförsamling 1993. Parisprinciperna har inte ställning som ett folkrättsligt bindande instrument, men har accepterats som standard för länders institutioner för mänskliga rättigheter.

Av Parisprinciperna framgår att en institution ska ha ett så brett uppdrag som möjligt som ska vara tydligt formulerat och slås fast i grundlag eller annan lagstiftning där även institutionens sammansättning och behörighet specificeras. Det framgår också vilka uppgifter institutionen ska ha, vikten av en bred representation från det civila samhället och vilka arbetsmetoder som institutionen ska ha möjlighet att använda.

Parisprinciperna erkänner varje stats rätt att välja det ramverk som är bäst lämpat för inrättande av institutionen. Den nationella lösningen måste dock förhålla sig till den tolkning av Parisprinciperna som görs av organet Global

Alliance of National Human Rights Institutions (Ganhri).¹ Ganhri är en samarbetsorganisation för nationella institutioner för mänskliga rättigheter.

En av Ganhris viktigaste uppgifter är ackreditering av nya institutioner och re-ackreditering av befintliga institutioner. De organ som anses uppfylla Parisprinciperna fullt ut tilldelas A-status och har rösträtt i Ganhri. En institution med A-status får också tillgång till FN-systemet, vilket bl.a. innebär att den kan delta och uttala sig vid granskningar som genomförs av FN:s råd för mänskliga rättigheter och delta i möten vid FN:s olika konventionsorgan. En institution med B-status bedöms endast delvis uppfylla Parisprinciperna. Dessa institutioner kan tas upp som medlemmar i Ganhri, men utan rösträtt. En institution med C-status bedöms inte ens delvis uppfylla Parisprinciperna och nekas därmed medlemskap.

Sverige har i dag inte någon nationell aktör som har ansetts uppfylla Parisprinciperna för ackreditering med A-status.

Propositionen

En ny myndighet för att främja säkerställandet av mänskliga rättigheter

Regeringen föreslår att det ska inrättas en ny myndighet under regeringen. Den nya myndigheten ska kallas Institutet för mänskliga rättigheter. Som skäl för förslaget anför regeringen att Sverige i dag inte har någon nationell aktör som kan anses uppfylla Parisprinciperna för ackreditering med A-status. Regeringen framhåller att en nationell institution för mänskliga rättigheter som svarar mot Parisprinciperna kan utformas på olika sätt. Statlig verksamhet kan i Sverige bedrivas i myndighetsform men även t.ex. som ett aktiebolag eller en stiftelse. Utgångspunkten för statlig verksamhet i Sverige är dock att den ska bedrivas i myndighetsform. Institutionen kommer att ha uppgifter som är tydligt policyinriktade. Det regelverk som gäller för myndigheter under regeringen bedöms också i huvudsak som ändamålsenligt för institutionens verksamhet. Regeringen anser därför att verksamheten bör bedrivas i myndighetsform.

Av Parisprinciperna framgår att en nationell institution för mänskliga rättigheter ska vara oberoende. Ett flertal remissinstanser lyfter frågor om de krav på oberoende som ställs i Parisprinciperna och institutionens oberoende i förhållande till regeringen. Några av remissinstanserna anser därför att institutionen borde inrättas som en myndighet under riksdagen. Regeringen framhåller att frågan om huruvida institutionen ska inrättas som en egen myndighet eller inom en befintlig myndighet under riksdagen har beretts av konstitutionsutskottet. Utskottet ansåg att övervägande skäl talade för att en institution om mänskliga rättigheter inte ska inrättas som en myndighet under riksdagen. Riksdagen ställde sig bakom utskottets uttalande och tillkännagav

¹ Tidigare känd som International Coordinating Committee of National Human Rights Institutions (ICC).

det för regeringen. Regeringen anser att institutionen bör inrättas som en myndighet under regeringen.

Regeringen anser att det finns flera skäl som talar emot att en institution för mänskliga rättigheter inrättas inom en befintlig myndighet. Som skäl anförs bl.a. att det behövs särskilda regler för att stärka institutionens oberoende och att Parisprincipernas krav på att institutionen har ett brett uppdrag kan vara svårt att förena med mer specifika uppgifter. Regeringen anser också att en lösning där en nationell institution för mänskliga rättigheter placeras i en befintlig myndighet skulle innebära att Parisprincipernas krav på institutionens oberoende inte kan garanteras. En nationell institution för mänskliga rättigheter bör därför inrättas som en ny myndighet.

Regeringen bedömer att en institution för mänskliga rättigheter, i form av en myndighet under regeringen, omfattas av ett regelverk som garanterar insyn och offentlighet och att det kan bidra till att den kan arbeta oberoende på det sätt som krävs enligt Parisprinciperna. För att fullt ut garantera att institutionen inrättas i enlighet med Parisprinciperna bedömer dock regeringen att det behövs vissa särskilda lösningar bl.a. för institutionens ledning. Regeringen bedömer att vissa avsteg från vad som normalt gäller för myndigheter under regeringen är nödvändiga och ändamålsenliga för att inrätta en institution för mänskliga rättigheter i enlighet med Parisprinciperna (se nedan).

Institutet regleras i lag

Enligt Parisprinciperna ska en nationell institution för mänskliga rättigheters uppdrag vara tydligt formulerat i grundlag eller annan lagstiftning. Sammansättning och behörighet ska också specificeras i grundlag eller annan lagstiftning. Lagstiftningen måste innehålla fullständiga bestämmelser om tillsättande av institutionens ledning, dess anställnings- och arbetsvillkor, institutionens uppdrag, behörighet, finansiering och inför vem institutionen ansvarar. Dessa bestämmelser anses vara centrala i att garantera institutionens oberoende och varaktighet.

För att uppfylla Parisprincipernas krav men också för att stärka institutets oberoende ställning i förhållande till regeringen bör enligt regeringens mening institutets uppgifter och ledning och vissa grundläggande frågor som gäller institutets organisation och arbetssätt regleras i lag. Denna reglering innebär att regeringen inte har möjlighet att styra institutets uppgifter och arbete i samma utsträckning som normalt gäller för myndigheter under regeringen, vilket stärker institutets möjligheter att utföra sina uppgifter på ett oberoende sätt.

*Institutets verksamhet***Den övergripande uppgiften att främja säkerställandet av mänskliga rättigheter**

En institution för mänskliga rättigheter ska enligt Parisprinciperna ges behörighet att främja och skydda de mänskliga rättigheterna och ha ett brett uppdrag. Mot denna bakgrund föreslår regeringen att det nya institutets övergripande uppgift ska vara att främja säkerställandet av de mänskliga rättigheterna i Sverige med utgångspunkt i

- regeringsformen, tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen
- den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen)
- Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna
- andra för Sverige folkrättsligt bindande förpliktelser inom området för mänskliga rättigheter.

Regeringen föreslår även att institutet utses till Sveriges nationella oberoende mekanism för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Konventionen är folkrättsligt förpliktigande för Sverige och den omfattas därmed enligt regeringen av den övergripande uppgiften som institutet föreslås få.

Några av remissinstanserna anser att institutets uppgifter bör tydliggöras i förhållande till andra myndigheter som har motsvarande eller angränsande uppgifter. Regeringen understryker att syftet med att inrätta en nationell institution för mänskliga rättigheter inte är att den ska ta över uppgifter från andra myndigheter och inte heller att den ska arbeta med samma uppgifter. Institutets arbete bör i stället komplettera och förstärka det arbete som utförs av andra myndigheter genom att institutet bidrar med kunskap i specifika rättighetsfrågor eller expertis om hur arbetet med mänskliga rättigheter kan bedrivas.

Särskilda uppgifter*Följa, undersöka och rapportera om hur de mänskliga rättigheterna respekteras och förverkligas*

Av Parisprinciperna framgår att en nationell institution ska rapportera och lämna rekommendationer när det gäller varje situation som rör kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Regeringen anser därför att en central del av institutets arbete bör vara att brett följa utvecklingen av hur de mänskliga rättigheterna respekteras och förverkligas. Institutet bör också kunna göra undersökningar av hur de mänskliga rättigheterna respekteras och förverkligas. Avgörande för institutets arbete är också att institutet får möjlighet att göra resultaten av bevakningen och genomförda undersökningar offentliga. Det bör därför framgå av lag att institutet ska följa, undersöka och rapportera om hur de mänskliga rättigheterna respekteras och förverkligas.

Lämna förslag om åtgärder till regeringen

Av Parisprinciperna framgår vidare att en nationell institution för mänskliga rättigheter ska lämna yttranden, rekommendationer, förslag och rapporter till regeringen, parlamentet eller något annat behörigt organ för att främja och skydda de mänskliga rättigheterna. Det är möjligt att institutet kommer att upptäcka brister som institutet bedömer behöver uppmärksammas och åtgärdas. Regeringen anser därför att det bör framgå av lag att institutet har en möjlighet att lämna de förslag om åtgärder som det bedömer är nödvändiga för att säkerställa de mänskliga rättigheterna.

Regeringen betonar samtidigt att regeringen har det yttersta ansvaret för att de mänskliga rättigheterna respekteras och förverkligas i Sverige. Det är regeringen som har möjlighet att ingå internationella överenskommelser om de mänskliga rättigheterna, och riksdagens godkännande krävs innan regeringen ingår vissa internationella överenskommelser, t.ex. överenskommelser som förutsätter att en lag ändras.

Internationella kontakter

Enligt Parisprinciperna ska en nationell institution för mänskliga rättigheter samarbeta med FN och de organ inom FN-systemet, de regionala institutioner och de nationella institutioner i andra länder som är behöriga när det gäller främjande och skydd av de mänskliga rättigheterna. Regeringen anser att en viktig del i institutets arbete bör vara internationella kontakter och internationellt samarbete och att detta därför bör framgå av lag. Det internationella arbetet ger också institutet en möjlighet att följa utvecklingen av skyddet av de mänskliga rättigheterna och de diskussioner som förs internationellt.

Främja utbildning, forskning och kompetensutveckling, information och ökad medvetenhet om de mänskliga rättigheterna

Av Parisprinciperna framgår att en nationell institution ska bistå vid utarbetandet av program för utbildning och forskning om mänskliga rättigheter och medverka vid genomförandet av sådana program. Det framgår också att en nationell institution för mänskliga rättigheter ska uppmärksamma de mänskliga rättigheterna och åtgärder för att bekämpa alla former av diskriminering genom att öka allmänhetens medvetenhet, framför allt genom information och utbildning.

I propositionen framhåller regeringen att enskildas medvetenhet och kunskap om de mänskliga rättigheterna är nödvändiga för att de ska kunna utkräva sina rättigheter. Det är också en förutsättning för en aktiv debatt kring de mänskliga rättigheterna. Regeringen anför att institutet bör ha möjlighet att arbeta brett med frågor som rör främjandet av utbildning, kompetensutveckling och information om de mänskliga rättigheterna. Det bör finnas utrymme för institutet att självt avgöra hur arbetet utformas och vilka områden som ska prioriteras. En utgångspunkt är dock att institutet har ett strategiskt förhållningssätt och beaktar insatser som redan görs av andra aktörer och

kompletterar men inte tar över dessa insatser. Regeringen framhåller också att institutet inte självständigt bör genomföra utbildningar eller ha som uppgift att genomföra egen forskning, utan dess uppgift bör vara att främja utbildning och forskning som utförs av andra aktörer.

Föreslå att Sveriges folkrättsliga åtaganden utvidgas

Av Parisprinciperna framgår att en nationell institution för mänskliga rättigheter ska ha i uppgift att uppmuntra ratificering av eller anslutning till internationella överenskommelser om de mänskliga rättigheterna.

Institutets övergripande uppgift ska, som tidigare nämnts, vara att främja säkerställandet av de mänskliga rättigheterna i Sverige med utgångspunkt i för Sveriges redan bindande folkrättsliga åtaganden. En möjlighet för institutet att uppmuntra till ratificering av eller anslutning till internationella överenskommelser är därmed enligt regeringen en uppgift av en annan karaktär.

Några av remissinstanserna avstyrker eller ifrågasätter lämpligheten i att institutet ges möjlighet att föreslå att Sveriges folkrättsliga åtaganden utvidgas. För att uppfylla Parisprinciperna anser regeringen dock att institutet bör ges en möjlighet att föreslå att Sveriges internationella åtaganden inom området mänskliga rättigheter utvidgas. I sammanhanget betonar regeringen att frågan om huruvida Sveriges internationella åtaganden ska utvidgas avgörs av regeringen, ibland med krav på riksdagens godkännande.

Institutet ska inte pröva enskilda klagomål

En nationell institution för mänskliga rättigheter kan ges befogenhet att behandla framställningar eller klagomål från enskilda, men det är dock inte något krav enligt Parisprinciperna.

Regeringen bedömer att det av flera skäl vore olämpligt att ge institutet i uppgift att behandla framställningar eller klagomål från enskilda. För det första skulle en sådan uppgift helt eller delvis bli en uppgift som redan har getts till andra myndigheter. Riksdagens ombudsmän (JO) och Justitiekanslern (JK) har, med vissa undantag, tillsyn över att de som utövar offentlig verksamhet efterlever lagar och andra författningar. För det andra föreslås institutet ha som övergripande uppgift att främja säkerställandet av de mänskliga rättigheterna. Institutet kommer dock inte att ha som uppgift att bedriva tillsyn och kommer inte att besluta om åtgärder som syftar till att åstadkomma rättelse. Institutet kommer sammanfattningsvis inte att ha de verktyg som skulle krävas för att bedriva tillsyn eller för att behandla enskilda klagomål. Det finns därutöver myndigheter med specialistkompetens som utövar tillsyn över ett visst område.

Rapporteringskyldighet

Institutet ska senast den 1 april varje år lämna en rapport till regeringen om sin verksamhet och sina iakttagelser av utvecklingen inom området mänskliga rättigheter under det närmast föregående kalenderåret.

Regeringen framhåller att den har åtagit sig att årligen i budgetpropositionen redovisa det arbete som bedrivs inom ramen för regeringens

strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter. Den kunskap som regeringen får genom den årliga rapporten kommer att bli en viktig del i regeringens redovisning till riksdagen, anför regeringen.

Institutets organisation och arbetets inriktning

Regeringen föreslår att institutet inrättas som en förvaltningsmyndighet under regeringen. Regeringen framhåller att för att uppfylla Parisprincipernas krav på oberoende bör institutet självt inom ramen för sina uppgifter bestämma sin organisation och den närmare inriktningen av arbetet. Institutet bör t.ex. självt bestämma institutets interna indelning och vilka befattningsinnehavare som ska finnas. Regeringens bedömning är att det bör regleras i lag att institutet självt bestämmer sin organisation och den närmare inriktningen av sitt arbete.

Institutets ledning och chef

Enligt Parisprinciperna ska en nationell institution för mänskliga rättigheters sammansättning vara specificerad i lag eller grundlag. För att garantera kravet på oberoende enligt Parisprinciperna placeras en institution för mänskliga rättigheter vanligtvis under parlamentet.

Regeringen framhåller att eftersom det svenska institutet föreslås vara en myndighet under regeringen är det särskilt viktigt att överväga utformningen av institutets ledning. Det innebär bl.a. att det kan krävas en mer detaljerad reglering i lag än vad som normalt finns för en myndighet under regeringen i syfte att garantera ett så stort mått av oberoende som är möjligt.

Regeringen föreslår att institutet ska ledas av en styrelse. Med en styrelse kan institutet få en stark ledning med en bred kompetens och flera personer som kan stödja varandra. En styrelse har därmed goda möjligheter att fatta strategiska beslut om verksamhetens inriktning och organisering. Institutet bör ha en myndighetschef som sköter den löpande verksamheten och som ansvarar inför styrelsen (enligt 13 § myndighetsförordningen).

Institutets myndighetschef bör ges titeln direktör. Direktören, som ska ha erfarenhet av kvalificerat arbete inom området mänskliga rättigheter, anställs av styrelsen genom en tidsbestämd anställning för en tid om sex år. Anställningen ska utlysas och tillsättas genom ett ansökningsförfarande. Den som har varit ledamot av institutets styrelse eller anställd som direktör får inte utses till styrelseledamot eller anställas som direktör tidigare än fem år efter det att uppdraget eller anställningen upphörde. Regeringen föreslår också att chefen för Institutet för mänskliga rättigheter ska få skiljas från sin anställning, före utgången av sin tidsbestämda anställning, om det är nödvändigt av hänsyn till myndighetens bästa.

Regeringen föreslår att styrelsen ska bestå av direktören och sju andra ledamöter. Med undantag för direktören ska ledamöterna utses av regeringen för en tid om fem år. Styrelsen utser en ordförande och en vice ordförande bland de ledamöter som utses av regeringen. Regeringen får entlediga en ledamot i förtid endast på ledamotens begäran eller om det finns synnerliga

skäl. Om en ledamots uppdrag upphör i förtid ska en ny ledamot utses för återstoden av tiden.

För att stärka institutets oberoende bör styrelsen enligt regeringen ha en bred sammansättning med erfarenhet från skilda verksamhetsområden. Regeringen anser att det är angeläget att styrelseledamöterna inte utgör eller uppfattas som att de utgör representanter för olika intressen. Inom styrelsen ska det finnas ledamöter med sakkunskap inom området mänskliga rättigheter och erfarenhet av kvalificerat arbete inom följande verksamhetsområden:

- det civila samhället
- rättsväsendet och advokatverksamhet
- forskningen och högskoleutbildningen.

För vart och ett av verksamhetsområdena ska det finnas två ledamöter som har erfarenhet från området. Regeringen framhåller att eftersom styrelsen både ska vara och uppfattas vara oberoende bör styrelseledamöterna inte sökas bland personer som är partipolitiskt aktiva. För den sjunde ledamoten anser regeringen inte att det bör anges några motsvarande krav på sakkunskaper eller arbetslivserfarenhet.

För att stärka institutets oberoende och främja dess legitimitet i samhället i stort anser regeringen att förslagen till styrelseledamöter bör hämtas in från aktörer som har en fristående roll i förhållande till regeringen och som har ett stort förtroende i samhället. Aktörerna bör också ha god kännedom om de verksamhetsområden som har bedömts vara av betydelse för institutets verksamhet. Regeringen ska enligt förslaget begära in förslag till ledamöter från institutets råd, Sveriges advokatsamfund samt universiteten och högskolorna.

Rådgivande organ

Regeringen anser att det finns skäl att säkerställa medverkan av det civila samhället och andra aktörer samtidigt som ett stort utrymme lämnas till institutet att självt bestämma formerna för sådan medverkan. Vid institutet bör det därför inrättas ett permanent råd som ges en rådgivande och stödjande roll i förhållande till institutet samt bidrar med kunskaper och erfarenheter från det civila samhället och andra aktörers arbete med de mänskliga rättigheterna. Formerna för rådets arbete bör bestämmas av institutet. Regeringen anser därutöver att rådet bör tillsättas av styrelsen som leder myndigheten och som bäst kan avgöra vilka behov som finns.

Rådet ska utses av styrelsen och ha en bred sammansättning. Rådet ska bestå av minst tio ledamöter. I rådet ska organisationer som företräder personer med funktionsnedsättning finnas representerade.

Behandling av personuppgifter och frågor om sekretess

Regeringen gör bedömningen att den befintliga reglering som finns på personuppgiftsområdet utgör tillräcklig reglering för den personuppgiftsbehandling som kan komma att utföras vid Institutet för mänskliga rättigheter. Det behöver således inte införas någon ytterligare reglering om denna behandling.

Institutet kommer sannolikt att kontaktas av enskilda med hänsyn till att institutets uppgift är att främja säkerställandet av de mänskliga rättigheterna. Även om institutet inte kommer att ha som uppgift att pröva enskilda klagomål om kränkningar av mänskliga rättigheter kan det inte undvikas att enskilda lämnar in handlingar till institutet som innehåller känsliga uppgifter om deras personliga eller ekonomiska förhållanden. Institutets arbete innebär vidare att det kan komma att ta del av integritetskänsliga uppgifter.

Regeringen föreslår därför att sekretess ska gälla i institutets verksamhet för uppgifter om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgifterna kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men. För en uppgift i en allmän handling ska sekretessen gälla i högst sjuttio år. Den tystnadsplikt som följer av den nya bestämmelsen ska i motsvarande mån inskränka rätten enligt tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter. Sekretessen ska kunna brytas vid misstanke om vissa brott samt undantas från den s.k. generalklausulens tillämpningsområde.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Bestämmelserna i lagen om Institutet för mänskliga rättigheter som reglerar institutets styrelse och nomineringen av styrelseledamöter ska träda i kraft den 1 oktober 2021. Övriga bestämmelser i lagen om Institutet för mänskliga rättigheter, bestämmelser om offentlighet och sekretess samt om förutsättningarna för att skilja direktören från sin anställning ska träda i kraft den 1 januari 2022.

Enligt övergångsbestämmelser till lagen ska regeringen inte begära in förslag till ledamöter från institutets råd första gången institutets styrelseledamöter utses. Första gången institutets styrelseledamöter utses ska två ledamöter utses för en tid om tre år, två ledamöter för en tid om fyra år och tre ledamöter för en tid om fem år. De två styrelseledamöter som har erfarenhet av kvalificerat arbete inom det civila samhället ska utses för en tid om tre år.

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:3980 av Karin Enström m.fl. (M) begärs att riksdagen avslår propositionen.

Motionärerna anför att ett effektivt skydd för individens fri- och rättigheter kräver andra slags åtgärder än det förslag som regeringen nu lägger fram. Enligt motionärerna är det mest effektiva sättet att skydda individens fri- och

rättigheter att stärka de enskilda rättigheterna i grundlagen, att förbättra möjligheterna till domstolsprövning bl.a. genom att införa en rätt till skadestånd när staten har överträtt en enskilds fri- och rättigheter och att ändra kostnadsreglerna i rättegångsbalken så att staten tar ett större ansvar för rättegångskostnaderna även om staten vinner mål mot enskilda. Motionärerna menar att regeringen borde vara mer angelägen att lägga fram det utredningsförslag om skadestånd på grund av överträdelser av regeringsformen som är klart sedan förra sommaren.

Motionärerna delar regeringens inställning att Sverige bör uppfylla kraven i de s.k. Parisprinciperna men ser flera brister i regeringens förslag. Att inrätta en helt ny myndighet för säkerställandet av mänskliga rättigheter kan inte anses vara den mest effektiva lösningen för att hantera denna viktiga fråga, vilket påtalades redan i höstas i motionärernas budgetmotion. Motionärerna förordar att institutionen inrättas inom en av de befintliga myndigheterna som har uppgifter när det gäller fri- och rättigheter. En ny myndighet innebär kostnader för staten, och det är också oklart vad en ny myndighet kommer att medföra för de myndigheter som redan arbetar med frågorna.

Motionärerna anser också att institutets uppdrag bör avgränsas till att främja säkerställandet av de mänskliga rättigheterna i Sverige med utgångspunkt i våra grundlagar, Europakonventionen och EU:s rättighetsstadga. Institutet bör däremot inte arbeta med utgångspunkt i andra för Sverige folkrättsligt bindande förpliktelser.

I kommittémotion 2020/21:3981 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 1 begärs att riksdagen avslår regeringens förslag till lag om Institutet för mänskliga rättigheter i den del det avser 2 § andra stycket. Förslaget i denna del innebär att det i den nya lagen ska tas in en bestämmelse om att institutet får föreslå för regeringen att Sveriges folkrättsliga åtaganden utvidgas inom området mänskliga rättigheter. Motionärerna framhåller att detta är en politisk fråga och anser att det är olämpligt att ge ett institut ett uttalat ansvar att väcka sådana förslag.

I yrkande 2 begär motionärerna att riksdagen ska besluta att 8 § tredje stycket i den nya lagen ges den lydelse som framgår av motionens bilaga. Enligt regeringens förslag ska institutets rådgivande organ vara en av nomineringsinstanserna som regeringen tillfrågar när det är dags att utse ledamöter till styrelsen. Motionärerna anser att detta är en mindre lyckad konstruktion som riskerar att bygga in ovidkommande lojalitetshänsyn i nomineringsarbetet. Motionärerna föreslår att rådet tas bort från listan över nomineringsinstanser.

Motionärerna begär i yrkandena 3 och 4 att riksdagen ska besluta att det i 8 § lagen om Institutet för mänskliga rättigheter ska införas ett nytt fjärde stycke och i 10 § ett nytt tredje stycke som framgår av motionens bilaga. Enligt dessa tillägg ska den som är ledamot i styrelsen eller rådet inte samtidigt få vara tjänstgörande riksdagsledamot, statsråd eller anställd i Regeringskansliet. Motionärerna anser att det är en brist att lagförslaget inte innehåller tydliga garantier för att säkerställa att styrelsens ledamöter kan agera helt oberoende

och utan att ifrågasättas för otillbörliga rollkonflikter. De hänvisar till att det inom mediepolitikens område har tagits viktiga steg för att säkerställa att personer som har ledande politiska uppdrag inte samtidigt sitter på beslutspositioner där de kan utöva ägarstyrning över public service-medierna eller bevilja statligt ekonomiskt stöd till enskilda privata mediebolag. Motionärerna anser att motsvarande principer bör gälla för institutets styrelse och råd.

I yrkande 5 begär motionärerna att riksdagen i övrigt antar förslaget till lag om Institutet för mänskliga rättigheter med den ändringen att det bör klargöras att institutets uppdrag att främja utbildning, forskning, kompetensutveckling, information och ökad medvetenhet om de mänskliga rättigheterna inte innefattar opinionsbildning. Motionärerna anför att myndigheter ska informera och bidra till ökad medvetenhet om Sveriges åtagande inom området för mänskliga rättigheter, däremot inte bedriva opinionsbildning. Detta bör tydliggöras i samband med riksdagsbehandlingen.

För att tydliggöra institutets oberoende roll begär motionärerna i yrkande 6 ett tillkännagivande till regeringen om att en styrelseledamot i institutet inte samtidigt ska kunna tillhöra styrelsen för eller vara anställd i en civilsamhällesorganisation med mänskliga rättigheter som sitt bevakningsområde.

Utskottets ställningstagande

Institutet för mänskliga rättigheter

Utskottet välkomnar att en institution inrättas med uppdraget att främja säkerställandet av mänskliga rättigheter i Sverige. Utskottet ställer sig bakom förslaget om vilka källor som ska tjäna som utgångspunkt vid utförandet av uppdraget, bl.a. folkrättsligt bindande förpliktelser inom området mänskliga rättigheter. Det finns dock skäl att upprepa utskottets tidigare uttalanden om att en utgångspunkt för att värna mänskliga rättigheter i Sverige är att detta ska ske inom ramen för den svenska konstitutionella ordningen. Det är de svenska lagarna – som kan innehålla normer från internationella konventioner och överenskommelser – som ska tillämpas och tolkas. Om internationella konventioner eller politiska överenskommelser tillämpas direkt kringgås de nationella demokratiska processerna. Detta kan på sikt både försvaga riksdagens ställning på de aktuella områdena och leda till att såväl nationella som internationella normers långsiktiga legitimitet äventyras (se bet. 2017/18:KU6).

Regeringen föreslår att institutionen inrättas som en ny myndighet under regeringen. För att säkerställa att institutet får en oberoende ställning i förhållande till regeringen bör, som regeringen föreslår, institutets uppgifter och ledning samt vissa grundläggande frågor om institutets organisation och arbetssätt regleras i lag. Lagregleringen innebär att regeringen inte har möjlighet att styra institutets uppgifter och arbete i den utsträckning som normalt gäller för myndigheter under regeringen.

Institutet ska ledas av en styrelse. Vid institutet ska det också finnas ett rådgivande organ, ett råd, som utses av styrelsen. Utskottet anser att det är av

avgörande betydelse för myndighetens trovärdighet att den är och uppfattas som oberoende. Verksamheten ska styras och bedrivas utifrån ett allmänt intresse.

Det är angeläget att styrelseledamöterna uppfyller högt ställda krav på oberoende och integritet samt att de inte representerar eller uppfattas representera några särintressen. Utskottet delar också regeringens uppfattning att styrelseledamöterna inte bör utses bland personer som är partipolitiskt aktiva, vilket innebär att exempelvis riksdagsledamöter, statsråd eller statssekreterare inte kommer att utses till styrelseledamöter.

För att stärka institutets oberoende bör styrelsen, som regeringen framhåller, ha en bred sammansättning med erfarenhet från skilda verksamhetsområden. Inom styrelsen ska det finnas ledamöter med sakkunskap inom området mänskliga rättigheter och erfarenhet av kvalificerat arbete inom tre verksamhetsområden: det civila samhället, rättsväsendet och advokatverksamheten samt forskningen och högskoleutbildningen.

När det gäller själva nomineringsförfarandet föreslår regeringen att förslagen till styrelseledamöter hämtas in från aktörer som har en fristående roll i förhållande till regeringen och som har ett stort förtroende i samhället. Dessa aktörer bör ha god kännedom om de verksamhetsområden som har betydelse för institutets verksamhet. Mot denna bakgrund föreslår regeringen att förslag ska inhämtas från institutets råd, Sveriges advokatsamfund samt universitetet och högskolorna. Utskottet noterar att regeringen inte är bunden av nomineringsförslagen och att även andra aktörer kan lämna förslag på ledamöter. Utskottet delar dock regeringens uppfattning att styrelseledamöterna normalt bör hämtas från kretsen av de nominerade. Styrelsens oberoende är nära förknippat med att regeringen i första hand utser nominerade ledamöter. Under alla förhållanden är det emellertid angeläget att styrelseledamöterna uppfyller högt ställda krav på oberoende och integritet. Samma krav på sakkunskap inom området mänskliga rättigheter och erfarenhet av kvalificerat arbete inom något av de tre verksamhetsområdena bör, som regeringen framhåller, gälla även i det fall en styrelseledamot utses som inte har nominerats av de utpekade aktörerna.

För att stärka institutets oberoende föreslås vidare att styrelsen bör få besluta om anställningen som chef för myndigheten. Anställningstiden bör dessutom preciseras i lag. Dessutom får den som har varit ledamot i styrelsen eller anställd som direktör inte utses till ledamot eller chef för myndigheten tidigare än fem år efter det att uppdraget eller anställningen upphörde.

Utskottet delar vidare regeringens uppfattning att även rådet bör ha en bred sammansättning och att formerna för rådets arbete bör bestämmas av styrelsen. Rådets ledamöter bör som framhålls i propositionen utses på grund av att de har relevanta kunskaper och erfarenheter.

För att enskilda ska kunna reagera vid brister i rättighetsskyddet och utkräva sina rättigheter måste de ha kunskap om de mänskliga rättigheterna. I institutets uppdrag ska därför ingå att främja utbildning, forskning, kompetensutveckling, information och ökad medvetenhet om mänskliga

rättigheter. Konstitutionsutskottet vill i detta sammanhang påminna om att som för all annan offentlig verksamhet kommer även för institutet att gälla krav på att iaktta opartiskhet och saklighet i verksamheten enligt 1 kap. 9 § regeringsformen. Information till allmänheten måste således alltid vara saklig och opartisk. Som utskottet i tidigare sammanhang har framhållit är det vidare av största vikt att myndigheternas information präglas av god förvaltningssed vilket bl.a. innebär att en försiktighetsprincip bör iakttas vid valet av form för opinionsbildande verksamhet (se bet. 2018/19:KU28, jfr prop. 2009/10:175 och SOU 2007:107). Kravet på form kan innebära att vissa uttryck som vid informationsgivning är önskvärda från kommunikativ synpunkt får träda tillbaka för kravet på en allsidig belysning av en fråga som motsvarar dess komplexitet.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag i proposition 2020/21:143 punkt 1 i denna del samt punkt 2 och 3, med några mindre ändringar av rättelsekaraktär, och avstyrker motion 2020/21:3980 (M) och motion 2020/21:3981 (L) yrkandena 2–6.

Bestämmelse om att lämna förslag om folkrättsliga åtaganden

Regeringen föreslår att det i förslaget till lag om Institutet för mänskliga rättigheter tas in en uttrycklig bestämmelse om att institutet får föreslå för regeringen att Sveriges folkrättsliga åtaganden utvidgas inom området mänskliga rättigheter.

Som regeringen framhåller är det regeringen och i vissa fall riksdagen som avgör vilka nya åtaganden Sverige bör göra. Mot denna bakgrund ifrågasätter utskottet i likhet med några remissinstanser om det är lämpligt att ge en myndighet i uppgift att lämna sådana förslag. Av Parisprinciperna framgår att en institution om mänskliga rättigheter bl.a. ska ha i uppgift att uppmuntra ratificering av internationella instrument om mänskliga rättigheter eller anslutning till sådana instrument. Även utan en sådan uttrycklig bestämmelse som föreslås i lagen anser utskottet att institutet skulle vara oförhindrat att uppmärksamma regeringen på frågor som rör skyddet av mänskliga rättigheter. Utskottet anser mot denna bakgrund att lagen inte bör innehålla någon bestämmelse som anger att institutet får lämna förslag om att Sveriges folkrättsliga åtaganden utvidgas.

Utskottet avstyrker därmed proposition 2020/21:143 punkt 1 i denna del och tillstyrker motion 2020/21:3981 (L) yrkande 1.

Reservationer

1. Avslag på propositionen, punkt 1 (M)

av Karin Enström (M), Ida Drougge (M), Erik Ottoson (M) och Lars Jilmstad (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår regeringens förslag.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:3980 av Karin Enström m.fl. (M).

Ställningstagande

Ett effektivt skydd för individens fri- och rättigheter kräver helt andra slags åtgärder än det förslag som regeringen nu lägger fram. Enligt vår mening är det mest effektiva sättet att skydda individens fri- och rättigheter att stärka de enskilda rättigheterna i grundlagen, att förbättra möjligheterna till domstolsprövning bl.a. genom att införa en rätt till skadestånd när staten har överträtt en enskilds fri- och rättigheter och att ändra kostnadsreglerna i rättegångsbalken så att staten tar ett större ansvar för rättegångskostnaderna även om staten vinner mål mot enskilda. Vi menar att regeringen borde vara mer angelägen om att lägga fram det utredningsförslag om skadestånd på grund av överträdelser av regeringsformen som är klart sedan förra sommaren.

Vi delar regeringens inställning om att Sverige bör uppfylla kraven i de s.k. Parisprinciperna, men ser flera brister i regeringens förslag. Att inrätta en helt ny myndighet för säkerställandet av mänskliga rättigheter kan inte anses vara den mest effektiva lösningen för att hantera denna viktiga fråga, vilket påtalades redan i höstas i vår budgetmotion. Vi anser att institutionen bör inrättas inom en av de befintliga myndigheterna som har uppgifter när det gäller fri- och rättigheter. En ny myndighet innebär kostnader för staten, och det är också oklart vad en ny myndighet kommer att medföra för de myndigheter som redan arbetar med frågorna.

Vi anser också att institutets uppdrag bör avgränsas till att främja säkerställandet av de mänskliga rättigheterna i Sverige med utgångspunkt i våra grundlagar, Europakonventionen och EU:s rättighetsstadga. Institutet bör däremot inte arbeta med utgångspunkt i andra för Sverige folkrättsligt bindande förpliktelser.

2. Bestämmelse om att lämna förslag om folkrättsliga åtaganden, punkt 2 (S, C, V, MP)

av Hans Ekström (S), Ida Karkiainen (S), Per-Arne Håkansson (S), Linda Modig (C), Laila Naraghi (S), Anna Sibinska (MP), Erik Ezelius (S) och Jessica Wetterling (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar 2 § regeringens förslag till lag om Institutet för mänskliga rättigheter.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2020/21:143 punkt 1 i denna del och avslår motion

2020/21:3981 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 1.

Ställningstagande

Enligt Parisprinciperna ska en nationell institution för mänskliga rättigheter bl.a. ha i uppgift att uppmuntra ratificering av eller anslutning till internationella överenskommelser om de mänskliga rättigheterna.

För att uppfylla kraven i Parisprinciperna föreslår regeringen en bestämmelse i lagen om Institutet för mänskliga rättigheter om att institutet får föreslå att Sveriges internationella åtaganden inom området för mänskliga rättigheter utvidgas. Som regeringen betonar avgörs alltid frågan om huruvida Sveriges internationella åtaganden bör utvidgas av regeringen efter en sedvanlig beredning av frågan. Dessutom krävs riksdagens godkännande innan regeringen ingår vissa internationella överenskommelser, t.ex. överenskommelser som förutsätter att en lag ändras. Vi har mot denna bakgrund inga betänkligheter mot aktuell bestämmelse och ställer oss därför bakom regeringens förslag.

3. Institutet för mänskliga rättigheter, punkt 3 (SD, C, L)

av Matheus Enholm (SD), Linda Modig (C), Fredrik Lindahl (SD), Tina Acketoft (L) och Mikael Strandman (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om Institutet för mänskliga rättigheter

– i de delar som inte omfattas av utskottets förslag under förslagspunkt 2 med den ändringen att ordet ”artikel” ska införas i 1 § andra stycket före uttrycket ”33.2”,

– med den ändringen att 8 och 10 §§ ska ha den lydelse som reservanterna föreslår i bilaga 4,

2. lag om ändring i lagen (1994:260) om offentlig anställning,

3. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) med den ändringen att det ska införas ett kommatecken efter ordet ”rättshjälp” i 1 kap. 6 § femtonde strecksatsen.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2020/21:143 punkterna 2 och 3 samt motion

2020/21:3981 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkandena 2–5 och

bifaller delvis proposition 2020/21:143 punkt 1 i denna del.

Ställningstagande

Enligt regeringens förslag ska institutets rådgivande organ vara en av nomineringsinstanserna som regeringen tillfrågar när det är dags att utse ledamöter till styrelsen. Enligt vår mening är detta en mindre lyckad konstruktion som riskerar att bygga in ovidkommande lojalitetshänsyn i nomineringsarbetet. För att förebygga detta anser vi att rådet måste tas bort från listan över nomineringsinstanser. Inget hindrar att de organisationer som är representerade i rådet lämnar egna förslag på nomineringar.

För att säkerställa institutets oberoende anser vi vidare att den som är ledamot i styrelsen eller rådet inte samtidigt ska få vara tjänstgörande riksdagsledamot, statsråd eller anställd i Regeringskansliet. Det är en brist att lagförslaget inte innehåller tydliga garantier för att säkerställa att styrelsens ledamöter kan agera helt oberoende och utan att ifrågasättas för otillbörliga rollkonflikter. Inom mediepolitikens område har det tagits viktiga steg för att säkerställa att personer som har ledande politiska uppdrag inte samtidigt sitter på beslutspositioner där de kan utöva ägarstyrning över public service-medierna eller bevilja statligt ekonomiskt stöd till enskilda privata medieföretag. Enligt vår mening bör motsvarande principer gälla för institutets styrelse och råd.

Vi delar regeringens bedömning att institutet inom ramen för sitt uppdrag ska främja utbildning, forskning, kompetensutveckling, information och ökad medvetenhet om de mänskliga rättigheterna. Det är samtidigt viktigt att tydliggöra gränsen mellan sådan verksamhet och rent opinionsbildande verksamhet. Myndigheter ska informera och bidra till ökad medvetenhet om Sveriges åtagande inom området för mänskliga rättigheter, däremot ska de inte bedriva opinionsbildning. Enligt vår mening bör det därför klargöras att institutets uppdrag inte innefattar opinionsbildning.

4. Tydliggöra institutets oberoende roll, punkt 4 (SD, L)

av Matheus Enholm (SD), Fredrik Lindahl (SD), Tina Acketoft (L) och Mikael Strandman (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:3981 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 6.

Ställningstagande

Enligt regeringens förslag ska ett råd med representanter från det civila samhället knytas till institutet. Rådets roll är en annan än styrelsens. För att tydliggöra institutets oberoende roll bör det även tydliggöras att den som sitter i institutets styrelse inte samtidigt kan tillhöra styrelsen för eller vara anställd i en civilsamhällesorganisation som har frågor om mänskliga rättigheter som sitt bevakningsområde. Detta anser vi bör ges regeringen till känna.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2020/21:143 Institutet för mänskliga rättigheter:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om Institutet för mänskliga rättigheter.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1994:260) om offentlig anställning.
3. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Följdmotionerna

2020/21:3980 av Karin Enström m.fl. (M):

Riksdagen avslår proposition 2020/21:143 Institutet för mänskliga rättigheter.

2020/21:3981 av Tina Ackeoft m.fl. (L):

1. Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om Institutet för mänskliga rättigheter i den del det avser 2 § andra stycket.
2. Riksdagen beslutar att 8 § tredje stycket lagen om Institutet för mänskliga rättigheter ges den lydelse som framgår av motionens bilaga.
3. Riksdagen beslutar att det i 8 § lagen om Institutet för mänskliga rättigheter införs ett fjärde stycke med den lydelse som framgår av motionens bilaga.
4. Riksdagen beslutar att det i 10 § lagen om Institutet för mänskliga rättigheter införs ett tredje stycke med den lydelse som framgår av motionens bilaga.
5. Riksdagen antar i övrigt förslaget till lag om Institutet för mänskliga rättigheter med den ändringen att det bör klargöras att institutets uppdrag att främja utbildning, forskning, kompetensutveckling, information och ökad medvetenhet om de mänskliga rättigheterna inte innefattar opinionsbildning.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en styrelseledamot i Institutet för mänskliga rättigheter inte samtidigt ska kunna tillhöra styrelsen för eller vara anställd i en civilsamhällesorganisation med mänskliga rättigheter som sitt bevakningsområde och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om Institutet för mänskliga rättigheter

Härigenom föreskrivs följande.

Uppgifter

1 § Institutet för mänskliga rättigheter ska främja säkerställandet av de mänskliga rättigheterna i Sverige, med utgångspunkt i

1. regeringsformen, tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen,
2. den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna,
3. Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, och
4. andra för Sverige folkrättsligt bindande förpliktelser inom området mänskliga rättigheter.

Institutet ska fullgöra de uppgifter som en oberoende nationell mekanism har enligt 33.2 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

2 § Institutet ska särskilt

1. följa, undersöka och rapportera om hur de mänskliga rättigheterna respekteras och förverkligas,
2. lämna förslag till regeringen om de åtgärder som behövs för att säkerställa de mänskliga rättigheterna,
3. ha kontakter med internationella organisationer och även i övrigt delta i internationellt samarbete, och
4. främja utbildning, forskning, kompetensutveckling, information och ökad medvetenhet om de mänskliga rättigheterna.

Institutet får föreslå för regeringen att Sveriges folkrättsliga åtaganden utvidgas inom området mänskliga rättigheter.

Institutet ska inte pröva enskilda klagomål om kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

3 § Institutet ska senast den 1 april varje år lämna en rapport till regeringen om sin verksamhet och sina iakttagelser av utvecklingen inom området mänskliga rättigheter under det närmast föregående kalenderåret.

4 § Institutet bestämmer självt inom ramen för sina uppgifter sin organisation och den närmare inriktningen av sitt arbete.

Ledning, anställningar och uppdrag

5 § Institutet leds av en styrelse.

6 § Direktören är myndighetschef och anställs för en tid om sex år. Anställningen ska utlysas och tillsättas efter ett ansökningsförfarande. Direktören ska ha erfarenhet av kvalificerat arbete inom området mänskliga rättigheter.

7 § Styrelsen består av direktören och sju andra ledamöter. De andra ledamöterna utses av regeringen för en tid om fem år. Styrelsen utser en ordförande och en vice ordförande bland de ledamöter som utses av regeringen.

Regeringen får entlediga en ledamot i förtid endast på ledamotens begäran eller om det finns synnerliga skäl. Om en ledamots uppdrag upphör i förtid utses en ny ledamot för återstoden av tiden.

8 § Inom styrelsen ska det finnas ledamöter med sakkunskap inom området mänskliga rättigheter och erfarenhet av kvalificerat arbete inom följande verksamhetsområden:

1. det civila samhället,
2. rättsväsendet och advokatverksamhet, och
3. forskningen och högskoleutbildningen.

För vart och ett av verksamhetsområdena ska det finnas två ledamöter som har erfarenhet från området.

Regeringen ska begära in förslag till ledamöter från

1. institutets råd,
2. Sveriges advokatsamfund, och
3. universiteten och högskolorna.

9 § Den som har varit ledamot av institutets styrelse eller anställd som direktör enligt 6 § får inte utses som styrelseledamot eller anställas som direktör tidigare än fem år efter det att uppdraget eller anställningen upphörde.

Rådgivande organ

10 § Vid institutet ska det finnas ett råd. Rådet ska ge råd och stöd genom att tillföra institutet kunskaper och erfarenheter från det civila samhällets och andra aktörers arbete med mänskliga rättigheter.

Rådet utses av styrelsen. Rådet ska ha en bred sammansättning och bestå av minst tio ledamöter. I rådet ska organisationer som företräder personer med funktionsnedsättning finnas representerade.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2021 i fråga om 5, 7 och 8 §§ och i övrigt den 1 januari 2022.

2. Den första gången styrelseledamöter ska utses ska två ledamöter utses för en tid om tre år, två ledamöter för en tid om fyra år och tre ledamöter för en tid om fem år. De två styrelseledamöter som har erfarenhet av kvalificerat arbete inom det civila samhället ska utses för en tid om tre år.

3. Bestämmelsen i 8 § tredje stycket 1 tillämpas inte den första gången som styrelseledamöter ska utses.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:260) om offentlig anställning

Härigenom föreskrivs att 33 § lagen (1994:260) om offentlig anställning ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

33 §¹

Är chefen för Arbetsgivarverket anställd för bestämd tid, får han eller hon skiljas från sin anställning före utgången av denna tid, om det är nödvändigt av hänsyn till *verkets* bästa.

Är chefen för Arbetsgivarverket *eller chefen för Institutet för mänskliga rättigheter* anställd för bestämd tid, får han eller hon skiljas från sin anställning före utgången av denna tid, om det är nödvändigt av hänsyn till *myndighetens* bästa.

Är chefen för någon annan förvaltningsmyndighet som lyder omedelbart under regeringen anställd för bestämd tid, får han eller hon förflyttas till en annan statlig anställning som tillsätts på samma sätt, om det är påkallat av organisatoriska skäl eller annars är nödvändigt av hänsyn till myndighetens bästa.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

¹ Senaste lydelse 2015:384.

10 kap.21 §³

Sekretessen enligt 25 kap. 1 §, 2 § andra stycket och 3–5 §§, 26 kap. 1, 3, 4 och 6 §§ samt 33 kap. 2 § hindrar inte att en uppgift lämnas till en åklagarmyndighet eller Polismyndigheten, om uppgiften angår misstanke om brott som riktats mot någon som inte har fyllt arton år och det är fråga om brott som avses i

Sekretessen enligt 25 kap. 1 §, 2 § andra stycket och 3–5 §§, 26 kap. 1, 3, 4 och 6 §§ samt 33 kap. 2 och 4 a §§ hindrar inte att en uppgift lämnas till en åklagarmyndighet eller Polismyndigheten, om uppgiften angår misstanke om brott som riktats mot någon som inte har fyllt arton år och det är fråga om brott som avses i

1. 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken, eller
2. lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor.

23 §⁴

Om inte annat följer av 19–22 §§ får en uppgift som angår misstanke om ett begånget brott och som är sekretessbelagd enligt 24 kap. 2 a eller 8 §, 25 kap. 1 §, 2 § andra stycket eller 3–8 §§, 26 kap. 1–6 §§, 29 kap. 1 §, 31 kap. 1 § första stycket, 2 eller 12 §, 33 kap. 2 §, 36 kap. 3 § eller 40 kap. 2 eller 5 § lämnas till en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller någon annan myndighet som har till uppgift att ingripa mot brottet endast om misstanken angår

Om inte annat följer av 19–22 §§ får en uppgift som angår misstanken om ett begånget brott och som är sekretessbelagd enligt 24 kap. 2 a eller 8 §, 25 kap. 1 §, 2 § andra stycket eller 3–8 §§, 26 kap. 1–6 §§, 29 kap. 1 §, 31 kap. 1 § första stycket, 2 eller 12 §, 33 kap. 2 eller 4 a §, 36 kap. 3 § eller 40 kap. 2 eller 5 § lämnas till en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller någon annan myndighet som har till uppgift att ingripa mot brottet endast om misstanken angår

1. brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år,
2. försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, eller
3. försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, om gärningen innefattat försök till överföring av sådan allmänfarlig sjukdom som avses i 1 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168).

27 §⁵

Utöver vad som följer av 2, 3, 5 och 15–26 §§ får en sekretessbelagd uppgift lämnas till en myndighet, om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda.

³ Senaste lydelse 2014:633.

⁴ Senaste lydelse 2014:633.

⁵ Senaste lydelse 2018:220.

Första stycket gäller inte i fråga om sekretess enligt 24 kap. 2 a och 8 §§, 25 kap. 1–8 §§, 26 kap. 1–6 §§, 29 kap. 1 och 2 §§, 31 kap. 1 § första stycket, 2 och 12 §§, 33 kap. 2 §, 36 kap. 3 § samt 40 kap. 2 och 5 §§

Första stycket gäller inte heller om utlämnandet strider mot lag eller förordning.

Första stycket gäller inte i fråga om sekretess enligt 24 kap. 2 a och 8 §§, 25 kap. 1–8 §§, 26 kap. 1–6 §§, 29 kap. 1 och 2 §§, 31 kap. 1 § första stycket, 2 och 12 §§, 33 kap. 2 och 4 a §§, 36 kap. 3 § samt 40 kap. 2 och 5 §§.

33 kap.

Institutet för mänskliga rättigheter

4 a §

Sekretess gäller i verksamhet enligt lagen (0000:0000) om Institutet för mänskliga rättigheter för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

5 §⁶

Den tystnadsplikt som följer av 2 § inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Den tystnadsplikt som följer av 2 och 4 a §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

⁶ Senaste lydelse 2018:1919.

BILAGA 3

Utskottets lagförslag

Ändring i regeringens förslag till lag om Institutet för mänskliga rättigheter

*Regeringens förslag**Utskottets förslag*

2 §

Institutet ska särskilt

1. följa, undersöka och rapportera om hur de mänskliga rättigheterna respekteras och förverkligas,
2. lämna förslag till regeringen om de åtgärder som behövs för att säkerställa de mänskliga rättigheterna,
3. ha kontakter med internationella organisationer och även i övrigt delta i internationellt samarbete, och
4. främja utbildning, forskning, kompetensutveckling, information och ökad medvetenhet om de mänskliga rättigheterna.

Institutet får föreslå för regeringen att Sveriges folkrättsliga åtaganden utvidgas inom området mänskliga rättigheter.

Institutet ska inte pröva enskilda klagomål om kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

BILAGA 4

Reservanternas lagförslag

Reservation 3 (förslagspunkt 3)

Ändring i regeringens förslag till lag om Institutet för mänskliga rättigheter

Regeringens förslag

Reservanternas förslag

8 §

Inom styrelsen ska det finnas ledamöter med sakkunskap inom området mänskliga rättigheter och erfarenhet av kvalificerat arbete inom följande verksamhetsområden:

1. det civila samhället,
2. rättsväsendet och advokatverksamhet, och
3. forskningen och högskoleutbildningen.

För vart och ett av verksamhetsområdena ska det finnas två ledamöter som har erfarenhet från området.

Regeringen ska begära in förslag till ledamöter från

1. institutets råd,	1. Sveriges advokatsamfund, och
2. Sveriges advokatsamfund, och	2. universiteten och högskolorna.
3. universiteten och högskolorna.	

Den som är ledamot i styrelsen får inte samtidigt vara tjänstgörande riksdagsledamot, statsråd eller anställd i Regeringskansliet.

10 §

Vid institutet ska det finnas ett råd. Rådet ska ge råd och stöd genom att tillföra institutet kunskaper och erfarenheter från det civila samhällets och andra aktörers arbete med mänskliga rättigheter.

Rådet utses av styrelsen. Rådet ska ha en bred sammansättning och bestå av minst tio ledamöter. I rådet ska organisationer som företräder personer med funktionsnedsättning finnas representerade.

Den som är ledamot i rådet får inte samtidigt vara tjänstgörande riksdagsledamot, statsråd eller anställd i Regeringskansliet.